COLOCVIU STRATEGIC

UNIVERSITATEA NAȚIONALĂ DE APĂRARE „CAROL I”
CENTRUL DE STUDII STRATEGICE DE APĂRARE ŞI SECURITATE

Nr. 10 (XLI)
Septembrie 2005

PROBLEMATICA SECURITĂȚII ÎN ZONA MAREA NEAGRĂ-CAUCAZ

dr. Corneliu BALTĂ

CONCLUZII

- *Modificarea mediului de securitate la Marea Neagră, în special în zona extinsă a acesteia, este o consecință directă a căderii sistemului comunist şi a destrămării Uniunii Sovietice, dar şi a liberalizării accesului la exploatarea resurselor de petrol din bazinul Mării Caspice.*
- *Pentru România, zona extinsă a Mării Negre nu este numai o sursă a unor riscuri şi amenințări la adresa securității dar, în acelaşi timp, oferă şi numeroase oportunități economice şi de altă natură care, utilizate în mod eficient, pot contribui în mod esențial la realizarea intereselor româneşti, ştiut fiind faptul că securitatea economică reprezintă fundamentul securității naționale.*
- *Procesele globale economice, politice, ştiințifice, tehnologice şi informaționale, precum şi confruntarea, pe de o parte, şi cooperarea, pe de altă parte, pentru accesul la resurse, piețe şi tehnologii moderne, au un impact crescând asupra securității României.*
- *Terorismul, crima organizată, imigrația ilegală şi corupția sunt fenomene care cu greu pot fi abordate separat şi care, în această regiune, îndeosebi din cauza amplorii formelor de manifestare şi efectelor asupra societății, constituie surse majore de instabilitate.*

1. Securitatea regională

Mediul internațional de securitate a suferit schimbări esențiale, mai ales în ultimul deceniu. Aceste schimbări impun o nouă abordare a problematicii securității regionale ținând seama de cel puțin două elemente definitorii:

- propulsarea Mării Negre în contextul unei conjuncturi internaționale cu evoluție rapidă în prim-planul preocupărilor strategice de interes global;
- redefinirea spațiului strategic al Mării Negre prin racordarea sa firească la o regiune mai largă (Asia Centrală şi Orientul Mijlociu) care tinde să capete o nouă dinamică prin transformări politice şi economice de amploare.

Mutațiile petrecute în regiune în ultimii ani dau măsura efortului necesar pentru punerea la punct a unor orientări politice mai fin nuanțate, pragmatic funcționale şi în acelaşi timp principiale, în concordanță cu interesele României pe termen mediu şi lung.

1. Sfârşitul războiului rece a dus la extinderea rapidă într-un spațiu geografic vast, deşi în ritmuri şi cu performanțe diferite, a valorilor democrației pluraliste şi economiei de piață, precum şi a instituțiilor menite să dea viață acestor valori. Factorul ideologic în formele sale clasice a încetat să mai fie mobilul confruntărilor de natură strategică. Se revine la climatul intereselor de stat (sau ale unor grupări de state) promovate prin diferitele instrumente ale puterii: politice, economice, financiare, tehnologice şi, nu în ultimul rând, militare. Sistemul internațional de norme de drept şi instituții multilaterale clădit în urma celui de-al doilea război mondial s-a adaptat doar parțial la noile realități politice şi de putere fiind tot mai des înlocuit de formule ad-hoc a căror legitimitate abia urmează să fie consacrată.

2. Extinderea NATO, prin includerea României şi Bulgariei, plasează țările riverane Mării Negre într-

o poziţie de paritate numerică (trei la trei). Mai mult, implicarea nemijlocită, dar nu neapărat explicită, a NATO în Afganistan şi în Irak, semnifică o deplasare considerabilă spre est a sferei de operaţiuni a Alianţei. Planurile de redislocare a bazelor SUA din Europa de Vest constituie o confirmare materială a acestei tendinţe. Succesul, încă nu pe deplin conştientizat, al Parteneriatului pentru Pace sub egida NATO a avut un impact profund în întreaga regiune, declanşând un proces de reforme a forţelor armate şi a agenţiilor de siguranţă internă. Ca rezultat, s-a realizat consolidarea controlului politic civil, reformularea doctrinelor de apărare şi însuşirea unor noi deprinderi de conlucrare internaţională, ceea ce nu-i deloc puţin.

3. Lărgirea Uniunii Europene introduce un nou factor de natură strategică în regiune prin includerea în perspectiva următorului deceniu a trei state riverane Mării Negre în zona de prosperitate a pieţei unice şi în viitoarele aranjamente privind politica externă, de securitate şi apărare comună. Recenta probare de către UE a cadrului conceptual al relaţiilor cu ţările vecine din est, vizând într-o primă etapă Federaţia Rusă, Ucraina şi Republica Moldova (ţări participante la OCEMN) reprezintă un indiciu clar al interesului european crescând faţă de regiunea Mării Negre ca punte firească spre sursele de energie vitale pentru Europa, Asia Centrală şi Orientul Mijlociu.

4. Preluarea de către Uniunea Europeană a principalei responsabilităţi în Balcani prin procesul de Stabilizare şi Asociere, deschizând perspectiva concretă a includerii statelor din zonă prin procedurile de lărgire, conferă o dimensiune nouă eforturilor de cristalizare a politicii externe a UE, cu o substanţială componentă de securitate subregională. Experienţa pozitivă a acestui proces poate avea o relevanţă directă şi poate sluji drept model, cu adaptările de rigoare, în alte arii problematice cum ar fi Caucazul.

5. Noul statut de parteneriat al Federaţiei Ruse şi parţial al Ucrainei în relaţiile cu NATO, UE şi SUA facilitează abordări mai constructive într-un cadru multilateral al problemelor ce au incidenţe directe asupra securităţii regionale cum ar fi: combaterea ameninţărilor asimetrice sau neconvenţionale, anumite aspecte ale reformei organismului militar sau siguranţa energetică. În aceeaşi schemă conjuncturală se încadrează şi posibilitatea reală a modificării prin lărgirea cadrului de reglementare a „conflictelor îngheţate” din zonă, precum cele din Abhazia, Transnistria şi Nagorno-Karabah. Deşi redusă ca pondere la statutul unei puteri regionale, Federaţia Rusă continuă să joace un rol semnificativ în zonă, atât prin exercitarea unei influenţe directe, cât şi prin potenţialul său de acţiune în domeniul geopoliticii energiei. Emergenţa Ucrainei, Georgiei şi altor state rezultate din destrămarea fostei URSS, ca actori statali, capabili să articuleze şi să promoveze interese proprii reprezintă, de asemenea, un element nou în configurarea strategică a regiunii.

6. Atmosfera politică mai favorabilă în raporturile dintre Grecia şi Turcia reprezintă deja un factor dinamizator al colaborării regionale şi este de natură să contribuie decisiv la o soluţionare rezonabilă a problemei Ciprului în legătură cu accederea la Uniunea Europeană. Persistă însă unele incertitudini în legătură cu menţinerea rolului strategic atribuit până acum Turciei, în condiţiile în care SUA îşi operaţionalizează şi alte opţiuni.

7. Consecinţele geopolitice şi strategice ale schimbării de regim din Irak, prin forţa armelor şi în afara cadrului instituţional consacrat, vor fi cu siguranţă profunde şi de durată, cu ramificaţii substanţiale şi în zona Mării Negre. Deşi speculaţiile asupra reconfigurării strategice regionale sunt încă premature, două elemente sunt certe şi trebuie luate în calcul în orice situaţie. Primul indică faptul că prezenţa militară şi politică a SUA şi altor aliaţi în Irak şi zona învecinată va fi de durată, iar al doilea element plasează operaţiunea irakiană ca fiind doar începutul unui proces de stabilizare prin redesenarea politică a unui spaţiu de securitate extins cuprinzând zonele Golfului, Asiei Centrale, Levantului şi, cel puţin, porţiunea de sud a bazinului Mării Negre.

8. Căutarea unui nou echilibru în relaţiile transatlantice va continua să fie, cel puţin pe termen scurt şi mediu, o preocupare centrală atât din partea Uniunii Europene, cât şi din partea SUA. Calendarul lărgirii din partea UE şi agendele politice diferite ale principalilor actori europeni vor face ca procesul de coagulare a politicii externe, de apărare şi securitate comune şi, în consecinţă, de reaşezare pe baze mai stabile şi predilecte a parteneriatului transatlantic, să se prelungească probabil până în anul 2007, cu toate că, pe plan pur formal, sunt posibile anumite progrese. Ritmul şi rezultatele calitative ale procesului de normalizare în modernitate a situaţiei din Irak, cu urmări considerabile în sfera de interes vital a geopoliti-

Autorul, generalul de brigadă (r.) Corneliu BALTĂ, doctor în Ştiinţe Militare, este preocupat de studiul şi analiza fenomenului militar contemporan şi a cercetării impactului ameninţărilor asimetrice asupra Bazinului Mării Negre.

cii energiei va influenţa efortul de clarificare politică şi de articulare a coeziunii la nivel european. În funcţie de evoluţii, este de prevăzut ca regiunea extinsă a Mării Negre să devină o prioritate a politicii europene.

9. Potenţialul economic al ZEMN este conturat în prezent la nivelul semnificaţiei ca zonă de tranzit în circuitul economic dintre UE (lărgită) şi statele est europene învecinate acesteia şi ca racord necesar spre sursele, în special energetice şi pieţele în ascensiune din Asia Centrală şi Orientul Mijlociu. Structurile de colaborare subregionale existente (OCEMN, formule trilaterale etc.) nu au dus încă la articularea unor proiecte eficiente, dar pot constitui vehicule utile pentru promovarea unor abordări multilaterale pe plan economic ca fundament al unor aranjamente viitoare de securitate prin cooperare.

10. Pe plan strict militar situaţia din bazinul Mării Negre se caracterizează printr-o relativă stabilitate. Importanţa strategică a forţelor navale tinde să se modifice în urma atenuării rolului tradiţional de apărare teritorială, dobândind funcţiile principale de combatere prin cooperare a riscurilor asimetrice şi de proiecţia forţei în afara ZEMN.

11. Potenţarea previzibilă a colaborării multilaterale în bazinul Dunării ca magistrală navigabilă transeuropeană poate contribui substanţial la punerea în valoare a căilor de transport maritime şi fluviale în întreaga zonă a Mării Negre, inclusiv racordarea la bazinul Mării Caspice prin sistemul Volga-Urali.

2. Terorismul - posibil factor generator de criză în bazinul Mării Negre

De la început trebuie spus că riscul producerii unor situaţii de criză în bazinul Mării Negre vine din afara acestuia, îndeosebi din Asia Centrală, din Marea Caspică şi din Caucaz.

Identificarea riscului pe fond de criză, în noile condiţii de membru NATO al României şi Bulgariei, impune în mod obligatoriu o analiză globală a căilor de infiltrare a pericolului dinspre direcţiile care „ating" şi zona extinsă a Mării Negre.

Astfel, un important factor care obligă la eficienţă în managementul riscului* în situaţii de criză îl reprezintă terorismul internaţional. Un fenomen pe cât de primejdios, pe atât de complex. Schimbarea viziunii asupra terorismului a fost determinată, fără îndoială, de atacurile kamikaze asupra clădirii Pentagonului şi complexului World Trade Center din New York, de la 11 septembrie 2001. În prezent, politica lumii este dominată de dorinţa statelor democratice, în frunte cu SUA şi coaliţia care s-a format în jurul lor, de a eradica terorismul din lume prin operaţia „Justiţie Infinită" – în sensul că acţiunile întreprinse să aibă finalitate.

O tendinţă importantă pentru Marea Neagră o reprezintă trecerea de la grupări bine localizate, organizate în jurul unei anumite baze teritoriale sau regionale, susţinute uneori de state-sponsor, la reţele internaţionale, delocalizate, de terorişti. Acestea apelează tot mai mult la surse alternative de finanţare, inclusiv la sponsorizare privată, trafic de narcotice, crime şi comerţ ilegal. Datorită disponibilităţii de a forma alianţe practice conjuncturale, a sporit şi caracterul de imprevizibilitate a acţiunilor pe care le coordonează, precum şi capacitatea acestora de a comite acte de violenţă extremă. Deosebit de actuală este amplificarea terorismului cu caracter etnic şi religios, aflat la originea unui mare număr de incidente care s-au produs în lume în decursul ultimilor ani. De asemenea, aşa-numitul terorism naţional continuă să fie prezent în numeroase state, majoritatea cazurilor fiind consecinţa tensiunilor politice atribuite revendicărilor teritoriale, conflictelor etnice şi religioase sau unor regimuri politice instabile.

Cazuistica în materie relevă că anumite state continuă să finanţeze şi să asigure grupurilor teroriste susţinerea logistică, existând încă tabere de antrenament în Asia, în Orientul Mijlociu şi în Africa de Nord. Teroriştii îşi ameliorează constant metodele, atât pe plan tehnic, cât şi în ceea ce priveşte manipularea opiniei publice şi a mass-media. Astfel, imensul interes pe care îl suscită acest fenomen în mediile de informare a favorizat difuzarea imaginilor atentatelor dincolo de graniţele statului în care au fost comise, ceea ce conduce, în mod pervers, la o popularizare a cauzei lor.

În viitor, probabil, se va accentua procesul de mondializare şi, deci, de organizare a terorismului, tocmai datorită faptului că el se află în avangarda infracţionalităţii, iar aceasta urmează o cale a structurării la nivel planetar. Se poate estima că terorismul va fi tot mai organizat, cu reţele de conducere şi de acţiune în toată lumea, ceea ce va schimba radical configuraţia spaţiului strategic internaţional.

Terorismul nu va putea fi eradicat complet, deoarece este un fenomen imposibil de anihilat pe

* Există o limită a riscului, identificat ca „risc calculat", care presupune existenţa unor procedee, tehnici, pârghii şi metode de intervenţie şi de exercitare a controlului. Depăşirea segmentului de risc calculat, prin intervenţia unor factori aleatori, alertează sistemul şi se intră în „stare critică".

termen scurt. Comunitatea internaţională are însă puterea să-l pună sub supraveghere, să-i limiteze efectele, să protejeze omenirea împotriva lui. De aceea, prima măsură de protecţie antiteroristă este cunoaşterea profundă a acestui fenomen, în toată complexitatea lui, inclusiv sub noile sale aspecte, depistarea cauzelor care-l generează, precum şi acţiuni unitare şi concertate asupra lor.

3. Obiective, direcţii de acţiune şi proiecte pentru consolidarea securităţii

În zona Marea Neagră-Caucaz se impun a fi consolidate o serie de obiective de securitate, precum:

- realizarea unei coaliţii strategice a statelor acestui spaţiu, pentru contracararea noilor ameninţări, începând cu terorismul;
- identificarea de soluţii regionale pentru anihilarea sursei crimei organizate, acţiuni armate necontrolate şi potenţiale surse de activităţi teroriste;
- încurajarea dialogului de securitate între instituţiile guvernamentale şi actorii neguvernamentali din ţările zonei respective;
- extinderea schimbului de informaţii şi a cooperării informative în domeniul apărării;
- sprijinirea dezvoltării unui sistem regional de protecţie a liniilor de comunicaţii, precum şi a coridoarelor strategice de tranzit energetic;
- intensificarea cooperării în domeniile managementului crizelor, răspunsului la situaţiile de urgenţă civile şi al aspectelor de protecţie a mediului;
- îmbunătăţirea relaţiilor civil-militare şi dezvoltarea mecanismelor de control democratic al forţelor armate.

Am identificat patru direcţii principale de acţiune care ar putea reda o nouă dinamică asigurării securităţii ţărilor din zona Marea Neagră-Caucaz:

1. *Restructurarea forţelor militare*, întărirea controlului civil asupra forţelor armate, cooperarea cu sectorul neguvernamental din domeniul securităţii şi atragerea acestuia în formularea politicilor de securitate.

2. *Consolidarea şi completarea măsurilor de creştere a încrederii* specifice acestei zone, inclusiv prin formule de cooperare militară regională (la Marea Neagră).

3. *Combaterea ameninţărilor asimetrice* prin întărirea capacităţilor de reacţie, cuplarea mecanismelor la obiectivele de securitate comună din spaţiul euroatlantic.

4. *Asigurarea complementarităţii cu iniţiativele de securitate ale UE*, în primul rând faţă de ameninţările conexe: imigraţie ilegală, trafic de carne vie, crimă organizată.

De asemenea, pot fi identificate o serie de proiecte prioritare pentru această zonă, cum ar fi: elaborarea unei convenţii pentru evaluarea riscurilor, ameninţărilor neconvenţionale şi a măsurilor de contracarare; promovarea unui centru model pentru zona Marea Neagră-Caucaz pentru stimularea şi urmărirea proiectelor dedicate de partenerii occidentali pentru ţările din est etc.

PROPUNERI

- Este deosebit de necesară identificarea şi consolidarea, de către autorităţile naţionale şi internaţionale specializate, a obiectivelor de securitate la Marea Neagră.
- Crearea unui organism regional dedicat realizării conexiunilor între nevoile de instruire ale ţărilor din regiune şi oferta internaţională în materie cu scopul derulării unor proiecte de cercetare şi programe de cooperare comune.

***COLOCVIU STRATEGIC* este o publicaţie a Centrului de Studii Strategice de Apărare şi Securitate ce include rezumate ale temelor de cercetare ştiinţifică, conferinţelor, simpozioanelor, seminariilor, meselor rotunde, opinii şi puncte de vedere ale unor personalităţi de marcă din armată şi societate, din ţară şi străinătate, implicate în cercetarea ştiinţifică din domeniul securităţii.**

Publicaţie realizată cu sprijinul Editurii şi Tipografiei Universităţii Naţionale de Apărare „Carol I”
Tehnoredactare computerizată: Cristian BĂHNĂREANU
Supliment al revistei *IMPACT STRATEGIC*
ISSN: 1582-6511. B: 1685/2005

Centrul de Studii Strategice de Apărare şi Securitate
Şos. Panduri, nr. 68-72, sector 5, Bucureşti
Telefon: 319.56.49, Fax: 319.55.93
e-mail: cssas@unap.ro
web: http://cssas.unap.ro